

מימרות רב יהודה אמר שמואל מנחות לב-לג

רמב"ם הלכות תפילין ומזוזה וספר תורה פרק ה

הלכה א - כיצד כותבין את המזוזה, כותבין שתי פרשיות שמע והיה אם שמוע על דף אחד **ביריעה אחת** ועושה לה ריוח מלמטה וריוח מלמעלה כמו חצי צפורן, **ואם כתבה בשנים או בשלשה דפין כשירה, ובלבד שלא יעשנה כזנב או כמו עגול או כקובה ואם עשה כאחת מאלה פסולה**, כתבה שלא על הסדר כגון שהקדים פרשה לפרשה פסולה, **כתבה בשני עורות אף על פי שתפרן פסולה**, ספר תורה שבלה ותפילין שבלו אין עושין מהן מזוזה, ולא מן הגליונים של ספר תורה אין כותבין עליו מזוזה לפי שאין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה.

רמב"ם הלכות תפילין ומזוזה וספר תורה פרק ו

הלכה א - עשרה תנאים יש בבית ואחר כך יתחייב הדר בו לעשות לו מזוזה, ואם חסר תנאי אחד מהן פטור מן המזוזה ואלו הן: שיהיה בו ארבע אמות על ארבע אמות או יתר, ושתייהנה לו שתי מזוזות, ויהיה לו משקוף, ותהיה לו תקרה, **ויהיו לו דלתות**, ויהיה השער גבוה עשרה טפחים או יותר, ויהיה הבית חול, ויהיה עשוי לדירת אדם, ועשוי לדירת כבוד, ועשוי לדירת קבע. +/השגת הראב"ד/ עשרה תנאים כו' עד ויהיו לו דלתות. כתב הראב"ד ז"ל /א"א/ שיהיו לו דלתות לא נאמר אלא משום היכר ציר ובשער שבין שני בתים שיש לשניהם יציאה מכאן ומכאן ואין ניכרת ביאתה לשער האמצעי אלא בהיכר ציר שבו ולפיכך אמר לו קבע דשי ברישא עכ"ל. + הלכה ה - בית שאין לו תקרה פטור מן המזוזה, היה מקצתו מקורה ומקצתו אינו מקורה יראה לי שאם היה הקירווי כנגד הפתח שהוא חייב במזוזה ומעמידן הדלתות ואחר כך קובעין את המזוזה.

הלכה יג - חייב אדם להזהר במזוזה מפני שהיא חובת הכל תמיד, **וכל זמן שיכנס ויצא** יפגע ביחוד השם שמו של הקדוש ב"ה ויזכור אהבתו ויעור משנתו ושגיותיו בהבלי הזמן, וידע שאין דבר העומד לעולם ולעולמי עולמים אלא ידיעת צור העולם ומיד הוא חוזר לדעתו והולך בדרכי מישרים, אמרו חכמים הראשונים כל מי שיש לו תפילין בראשו ובזרועו וציצית בבגדו ומזוזה בפתחו מוחזק הוא שלא יחטא שהרי יש לו מזכירין רבים והן הם המלאכים שמצילין אותו מלחטוא שנאמר חונה מלאך יי' סביב ליראיו ויחלצם

כסף משנה הלכות תפילין ומזוזה וספר תורה פרק ה הלכה א

ואם כתבה בשנים וכו'. שם (ל"א): אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן מזוזה שעשאה שתיים ושלש ואחת כשרה ובלבד שלא יעשנה כקובה וכזנב. ומפרש דה"ק בין כשעשאה שתיים ושלש דפין כשרה כאילו לא עשאה אלא דף אחת, ובלבד שלא יעשנה כקובה שיכתוב בשיטה ראשונה והיה ובשניה הדברים האלה ובשלישית אשר אנכי מצוך שהרי היא רחבה מלמטה וקצרה מלמעלה כקובה

הלכות קטנות למדרכי (מנחות) פרק הקומץ רבה רמז תתקסא

ואומר ר"י דוקא בין גברי לנשי ששניהם עיקר ושניהם פתוחים לר"ה אבל מבית לחדר או לעלייה שעיקר תשמישו ומוצאו ומובאו מבית לשם לא אזלינן בתר היכר ציר אלא יניחנו בחדר דלצורכו הוא עשוי ולהכי נקט מבין גברי לנשי וכן מצאתי אפילו אחד פתוח לר"ה וא' אין פתוח לר"ה כיון דעיקר תשמיש כניסה ויציאה דרך שם לא משגחינן בהיכר ציר:

רבינו ירוחם נתיב כא חלק ז', קעט ע"ג

פירוש כגון שפתח היה פתוח לרשות הרבים עם דלת אחת ולא היה בו [כי] אם פתח אחד וחלקו לשנים ועשה מחיצה ביניהם ובפתח אחד נכנסים בו הנכנסים ויוצאים מרשות הרבים לבית והפתח השני נכנסים בו לבית אשתו לצניעות לעשות בו מלאכה ובי' אלו הפתחים הדלת הא' סוגרם ואין אנו יודעים לאיזה צד יקרא פתח לשם המזוזה שם ואומרים הלך [אחר] היכר ציר כלומר אותו הצד שציר הדלת סובב בו קרוי פתח לשום בו המזוזה וישים אותה לצד ימין של אותו פתח בביאתו עכ"ל

(לחכמי לונלי) שאלה על מה שכתוב בפרק ששי עשרה תנאין בבית ואחר כך יתחייב הדר בו לעשות מזוזה וכו' עד שתהיה לו תקרה ויהיו לו דלתות. וזה מסופק לנו במה שאמור שיהיו לו דלתות כי למה שקבלנו הא דאמרינן במנחות בההוא עובדא ואמ' ליה קבע דישיה ברישא לא נאמר אלא משום היכר ציר ובשער שבין שני בתים שיש לשניהן יציאה מיכאן ומיכאן ואינה נכרת ביאתה לשער האמצעי אלא היכר ציר שבו.

תשובה זה שאמרתם משום הכר ציר מי תלה הא בהא וכי **דרשיתו סמוכים בתלמוד הלא תדעו שעיקר המזוזה לא תלה אותה הכתוב אלא בשער** שנאמר על מזוזות ביתך ובשעריך וכי בשני מקומות מניחין את המזוזה הא כתיב על מזוזה על השער אלא כך אמר על מזוזות ביתך ועל מזוזות כל שעריך. **והדבר ידוע שהשער הן הדלתות** וכך אמרו חכמים ע"ה אחד שערי בתים ואחד שערי דלתות ולא אמרו אחד פתחי בתים **שכל פתח שאין בו דלתות פתח איקרי שער לא איקרי** ולא יסתפק דבר זה לחכם שבעולם לא דין החיוב תלוי אלא בשער בית **כפשטיה דקרא** וריש גלותא שאמר לרב נחמן לקבוע לו מזוזה על פתח שלא היו בה דלתות לא למימרא שהיה סבור שחיוב המזוזה על הפתח לבד אלא כיון שהעמיד המזוזות אמר לרב נחמן להניח המזוזה על הפתח ואחר כך יעמיד הדלתות. מדברי רב נחמן תלמוד הענין שהרי אמר לו תלי דשי ברישא ולא אמר ליה תלי דשי או הא אין לו דשי כלומר אף על פי שהכתיבה על המזוזה היא מונחת אין מעמידין אותה עד שתעמיד הדלת **שאיין החיוב אלא במזוזות השער** כמו שבארנו ולא במזוזה בעלמא

שולחן ערוך יורה דעה הלכות מזוזה סימן רפ"ט סעיף טו

הבית, אף על פי שאין לו דלתות, חייב במזוזה. ויש מי שפוטר.

ש"ך יורה דעה סימן רפ"ט ס"ק כה

כה ויש מי שפוטר. ואם קבעה קודם תליית הדלת לא יצא ידי חובתו כשנותן הדלת אח"כ דהוי תעשה ולא מן העשוי עכ"ל עט"ז ולצאת ידי שניהם יתלה בה הדלת מיד ויקבענה ואם אי אפשר לתלותה מיד יקבענה **בלא ברכה או יברך מתחלה גם על אחרת ויהא דעתו גם על זו** וכשיתלה בה הדלת יטלנה ויחזור ויקבענה בלא ברכה או יברך על אחרת ויהא דעתו גם אזו ובזה יוצא ידי כולם ודו"ק:

שולחן ערוך יורה דעה הלכות מזוזה סימן רפ"ט סעיף ג

מי שחולק ביתו לשנים, ובכל חלק פתח פתוח לרשות הרבים, ובמחיצה החולקת יש פתח מזה לזה, במקום שעושה החור שבסף שציר הדלת סובב בו ומעמיד שם הדלתות, הוא הבית, ובדרך ימין שנכנסים לו, קובעים אותה

ט"ז יורה דעה סימן רפ"ט ס"ק ד

(ד) ובכל חלק פתח כו'. דבזה יש ספק איזה מהם ימין לביאה או ליציאה על כן אזלינן בתר היכר ציר ומזה יש ללמוד במזוזה שעושה בפתח הפתוח מבית לחצר אם יש לילך אחר ימין של הנכנס (לבית) [לחצר] או אחר ימין הנכנס מחצר לבית והדין הוא כך **אם החצר סתום מכל צדדי בלי פתח רק מבית לתוכו אז הוה החצר כמו חדר ולא אכפת לן בהיכר ציר הדלת** דאפי' אם היה היכר ציר בתוך הבית אזלינן בתר ימין הנכנס מבית לחצר ושם עושה המזוזה אבל אם יש פתח מחצר למבוי אחר או לרה"ר מלבד פתח הבית לתוכה אז אזלינן בתר היכר ציר דבאיזה צד דיש היכר ציר הפתח נחשב כמו בית ואזלינן בתר ימין הנכנס לתוכו וכן הוא בתשוי מהרי"ל סימן צ"ד **וראיתי רבים נבוכו בזה** הרבה פעמים לכך כתבתי. ומבואר עוד בתשוי מהרי"ל שם באם יש בית החורף וחדר גדול כל אחד יש לו פתח לחצר ובאותו החדר יש בו חדר קטן ויש לו שני פתחים אחד לבית החורף ואחד לחדר הגדול אזלינן בפתחי חדר הקטן בתר היכר ציר דידהו דאם היכר ציר דפתח שפתוח לבית החורף הוא בבית החורף והיכר ציר דפתח הפתוח לחדר גדול הוא בחדר גדול חייב לעשות ב' המזוזות של פתחי חדר קטן האחת לימין הנכנס לבית החורף והשנית לימין הנכנס מחדר קטן לגדול ואם היכר ציר דידהו בתוך חדר קטן עושין שניהם לימין הנכנס לחדר קטן הן מבית החורף הן מחדר הגדול. **ואילו לא היה**

פתח מחדר גדול לחצר לא אזלינן בחדר קטן בתר היכר ציר היכן הוא אלא החדר קטן היה נחשב בכלל החדר הגדול ועושה מזוזה בימין הנכנס מבית החורף לחדר קטן ובימין הנכנס מחדר קטן לגדול. ובב"י הביא דבר זה בשם תשו' אשכנזית ואינו מובן לכך בארתיו וגם להיות הלכה למעשה שגורה בפה :

שולחן ערוך יורה דעה הלכות מזוזה סימן רפט סעיף ו

צריכה להיות זקופה, ארכה לאורך מזוזת הפתח, ויכוין שיהא שמע (דברים ו, ד) דהיינו סוף הגלילה, לצד חוץ. הגה: וכן נהגו (ב"י). אבל י"א שפסולה בזקופה, אלא צריכה להיות שכובה, ארכה לרוחב מזוזת הפתח (טור והפוסקים בשם ר"ת). והמדקדקין, יוצאין ידי שניהם, ומניחים אותה בשפוע ובאלכסון (טור והגהות מיימוני ומהרי"ל ות"ה ס"י נ"ב), וכן ראוי לנהוג, וכן נוהגין במדינות אלו. ויכוין שיהא ראש המזוזה, דהיינו שמע (דברים ו, ד) לצד פנים, ושיטה אחרונה לצד חוץ.

ערוך השולחן יורה דעה סימן רפט

סעיף ו

דבר מובן הוא כשיש בבית כמה חדרים וכמה פתחים ויש בה שתי יציאות לרה"ר או לחצר יציאה אחת בכותל מזרחית ויציאה אחרת בכותל מערבית או צפונית ודרומית ממילא יתהפכו צידי הימינים והשמאלים דמה שיהיה צד ימין כשנכנס דרך מזרח יהיה צד שמאל דרך מערב ולזה אמרו במנחות [ל"ג א] במזוזה הלך אחר היכר ציר כגון פתחי דבין תרי בתי ופירש"י [ד"ה כגון] שיש פתח לכל בית לרה"ר ובפתח שבין זלי"ז לא ידענין הי ליחשוב ביאה והי ליחשוב יציאה הולכין אחר חור שבסף שציר הדלת סובב בו ההוא צד שהחור בו [ומעמיד שם הדלת] חשיב בית ודרך ימין כשנכנסין בו נותנין מזוזה עכ"ל וכן הוא בטור וש"ע סעי' ג' ואין חילוק בין שדלת אחד להפתח ובין שני חצאי דלתות להחדר שהדלתות נפתחות שם הוא מקום הכניסה ויקבע המזוזה מימין הכניסה :

סעיף ז

ומיהו לאו כללא הוא כמ"ש הלבוש וז"ל פתח שנכנסים בו מן הבית לבית החורף נ"ל שעושים המזוזה בימין הכניסה שנכנסין מן הבית לבית החורף **דעיקר תשמיש שלנו הוא בבתי החורף ולא משגחינן בהו בהיכר ציר** כלל דבין הציר הוא מבחוץ ובין הוא מבפנים עושים המזוזה בימין הכניסה עכ"ל וכ"כ המרדכי בשם ר"י וז"ל דווקא כששניהם עיקר וכו' אבל מבית לחדר או לעלייה וכו' כיון דעיקר תשמיש כניסה ויציאה דרך שם לא משגחינן בהיכר ציר עכ"ל :

סעיף ח

וכלל הדברים לפי מנהג בתים שלנו יפלו כמה ספיקות בהפתחים איזה הוא ימין הכניסה וע"פ רוב כשיש פתח לרחוב בצד מזרחי ופתח לחצר בצד אחר וממילא ישתנו כל החדרים דאם נחשוב הכניסה מהרחוב יהיה צד זה צד ימין ואם נחשוב מהחצר יהיה להיפך וכן כשיש שני פתחים מהבית לחצר כמנהג הרבה בתים שלנו שפתח אחד הולך מהבית ופתח אחד מבית המבשלות שקורין קוכני"א אם הם בשני רוחות ישתנו הימין והשמאל וגם בבית עצמו בחדרים הרבה ישתנו הימין והשמאל **והיכר ציר אינו סימן תמידי** כמ"ש יש להתבונן הרבה בזה וא"א לבאר פרטי הדברים בזה רק **בכלל כן הוא שממקום שההילוך הוא יותר רגיל משם יחשבו הכניסה ובמקום שההילוך שוה ילכו אחר היכר ציר** ויותר מזה א"א לבאר כמובן :